

tepil on harjumatu, sest mitmed

Rõõmuküla puistusel on alles veel enne märtsipommitamist koduseda kasvanud puud, mis seoti maitsekalt uue kujundusega.

Nii tühi ja paljas nägi välja Tallinna kesklinn kolm aastat pärast märtsipommitamist. Vaade Kentmanni tänavalt Estonia teatri suunas.

on kui Eesti mälu monument

Solarise keskus.

FOTO: TALLINNA LINNAPLANEERIMISE AMETI ARHIIV

mele rajati lihtsam ja odavam ümar lillepeenar. Ent tähelepanuväärseid pole selle planeeringu juures mitte detailid, vaid sündinud suurlinlik ja avarate vaadetega tervik.

Meie mäletame

On erakordne, et kommunistliku partei paranoiline tsensoripilk, mille alt kogu loometöö, sh arhitektitöö läbi käis, ei märganud Armani, Keppe ja Niine ühistöös sündinud uut kujundit – haljastusega loodud rohelist risti. See rist linnasüdames on kui vaikiv meenuvus märtsipommitamisest ja oma laadne mälestussammas neile, kes tol õuduste ööl hukkusid.

Risti põhitelg algab Estonia hoone ees oleva Teatri väljakuga ning lõppeb praegu Lembitu pargi nime kandva haljasalaga. Park rajati 1953. aastal, mil see hõlmas ka välisministeeriumi hoone all olevat maad, moodustades katkematu haljastelje kuni Liivalaia tänavani. Varem Pöögelmani nime kandnud parki integreeriti seal varem asunud aedades kasvanud puud, millest tähelepanuväärseimad on harilikku tamme püramiidjad kultivarid ja ungari sirelid. Nüüdsed mõõtmed omandas park 1969. aastal.

Risti põiktelje moodustab Rõõmuküla puistee Kentmanni tänavast

Aleksander Niine (1910–1975) toimetamas taimedega.

kuni Tallinna kaubamajani. Aleksander Niine kujundas sellest lihtsa ja korrapärase kujundusega lineaarpargi, mille otstes kasvavad tammed ning mida palistavad püramiidjalakad koos läikiva tuhkpuu hekiga. Klassitsismi eeskujudel põhinev linnaplaneerimine ja pargikujundus soosis sümmeetriat, ebasoovitavate tarade ja aedade asemel kasutati püगतud hekke. Üldilme rõhutas korda ja korrapära.

Estonia-esine Teatri väljak oli planeeringu järgi igast küljest ümbritsetud hoonetega. Algselt Punaste Küttide väljaku nime kandnud alale oli esialgu planeeritud purskkaev, ent selle asemele rajati lihtsam ja odavam ümar lillepeenar.

Niine kujundust täiendas hiljem varasemat respektiivalt tema õpilane maastikuarhitekt Vake Parker, kes liigendas hekke, lisas kujundusse lilled ja pingid, mida Stalini võimuperioodil ei lubatud, sest inimeste kohustus oli koduvabariigi ülesehitamiseks väsimatult töötada, mitte pargis logeda.

Armani planeeringu järgi kandis praegu Rõõmuküla puistee tuntuks skvääri algselt Võidu bulvari nime, ent ei läinud sellisena kunagi käibesse. Juba 1950. aastatel hakati seda kutsuma Lenini puistesteks haljasalade ristumiskohas seisnud Lenini monumenti järgi. Monument ise oli projektis, autoriks Nikolai Tomski, ja see teistsaldati taasvabanemise joovastuses 1991. aasta 23. augustil. Praegu kannab see paik Islandi väljaku nime, meenutades esimest riiki, kes tunnustas Eesti iseseisvuse taastamist. Kuigi Lenin on sealt ammu kadunud, on see paik linnaruumilisel endiselt surnud, leidmata paremat kasutatust kui autoradadevaheline suure lillepeenra haljastatud eraldussaar.

Risti põgusalt katkestava hoone – 1968. aastal ehitatud administratiivhoone ehk EKP keskkomitee maja, kus nüüd paikneb välisministeerium – projekteerisid arhitektid Mart Port, Uno Tõlpus, Raine Karp ja Olga Kontšajeva. Algselt oli sellele kohale ette nähtud rajada teaduste akadeemia peahoone, kuppelkatusega kultuuripalee, ent see projekt jäi pomposuse tõttu realiseerimata. Küll aga ehitati valmis kultuurfunktsiooni kandev teaduste akadeemia raamatukogu, mis praegu on mälestisena kaitse all.

Tulevikuväljakutsed

Eesti maastikku on jäänud mõisapargid, Kadrioru esinduspark koos loodetavasti peagi renoveeritava alumise aiaga, mis seoks lossiansambli lõpuks tervikuks, ning siis veel mõned üksikud üle riigi asuvad pargid ja haljasalad, mille puhul saab rääkida ajaloolise kujunduse säilimisest. Kuna 1940.–1950. aastate terviklikult säilinud haljasalad, pealegi veel kohalike (maastiku)arhitektide projekteeritud ansambli samal ajal rajatud hoonetega, meil ülearu pole, on tehtud ettepanek selle ajastu ühe tähelepanuväärsema haljasansambli kaitse alla võtmiseks, ent seni pole idee realiseerunud. Arusaadav – olukorras, kus riigil raha napib ja muinsuskaitseamet teeb inventuuri paljude mälestiste kaitse alt välja arvamiseks just eelnimetatud põhjusel, pole see prioriteetne küsimus.

Samas eksisteerib reaalne oht, et taoline unikaalne kihistus ja traagilisele ajalooperioodile viitav roheline monument kaob Tallinna linnapildist sellisena sootuks ning asemele tuleb «uus ja julge», varasemaga mittearvestav lahendus, nagu oleme näinud ka päris paljude linnaväljakute ümberkujundamise puhul.

Täna kannab Rõõmuküla puistee peamisel kesklinnast läbisõidu või -kõndimise funktsiooni, suvehommikul võib haljasala pinkidel kohata nokastanud seltskondi, kuid puhkealana see alles ootab oma uuestisündi. Mõnikord tuleb ootamine ka kasuks: tegemata jäävad paljud rumalad ja kahjulikud otsused. Nii nagu 1930. aastatel päästis Tallinna vanalinna lõhkumise vaesus, mis ei võimaldanud rajada trammiliini Balti jaamast läbi vanalinna Viru väljakule, on tänaseks õnneks päevakorralt maas veel 2018. aastal tõsimeeli kaalutud idee rajada läbi Rõõmuküla puistee trammitee.

Vastava planeeringu järgi oleks tramm liikunud läbi Rõõmuküla puies-

tee Kentmanni tänava kõrghoone alt kuni Süda tänava haljasalani. See omakorda oleks tähendanud Rõõmuküla puistee vanima osa hävimist, kuna Kentmanni tänava otsas paiknevad kunagi koduseda kasvanud puud, mis jäid sinna veel märtsipommitamise eelset ajast ja mille maastikuarhitekt Niine osavalt kujundusse integreeris.

Maju muidugi nii kergekäeliselt ümber ei ehitata kui linnaruumis olevaid haljasalad. Ei aduta, kui keeruline on linnapuudel toime tulla linnakeskkonna saaste, müra, vibratsiooni keskel. Puud on justkui mingi tähtsate ehitustegevusele jalgu jääv, segav ja sekundaarne faktor, mida saab kerge vaevaga asendada. Ent sellist vaatepilti saajaastaste linnapuudega, nagu oleme harjunud nägema, ei pruugigi me enam kunagi kohata – puud ei pea vastu ja surevad varem. Seda väärtuslikum on vanem haljastus, mida tuleks säilitada.

Puud mängivad selle range regulaarse kujundusega haljasala juures kandvat rolli, mistõttu kaaluti vahepeal isegi kõnealuse roheline risti looduskaitse alla võtmist. Kitsavõitu pargiruum nõudis kitsa võraga puud ja Niine otsustas omal ajal püramiidvormiga jalakate ja tammede kasuks. Puisteed palistavad läänepärnade alleed, mida plaaniti hoida püगतavana, nagu toona kombeks. Haljastus raamis vaateid ja hooneid.

Nüüdses saaste ja linna-liikluse tihedus võrreldes pargi rajamise ajaga märkimisväärselt kasvanud, mistõttu surve linnapuudele on erakordselt suur. Rõõmuküla puisteeel läbivalt kasutatud püramiidsed harilikud jalakad on haigestunud ja vaaguvad hinge, ent kiita pole ka teiste puude seisund. Juba 2006. aastal märkis puud inspekteerinud Tallinna botaanikaia peadendroloog Olev Abner, et eriti ühistranspordipeatustesse kõnniteede serva istutatud alleepärnad vajaksid suure talamiskoormuse tõttu nii õhustamis- kui ka kastmissüsteeme. Täna naseks on osa puud Rõõmuküla puisteeel ka asendatud – haigestunud ja surnud jalakate asemele istutati 2022. aastal noori puud.

On selge, et seda, mida looduskaitse alla võtta, jääb üha vähemaks. Kas kultuuri- ja ajalooliselt olulist rohelist risti aitaks päästa muinsuskaitse alla võtmine või oleks see asjatu takistus linnauuenduste teel? See on põhjalikku ja avalikku arutlemist väärt küsimus, sest roheline risti lugu on meie endi lugu linnamaastikus.